

UDK 811.163.4'36

Izvorni naučni rad

Miomir ABOVIĆ (Tivat)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

abovicmiomir@t-com.me

KONGRUENCIJA SA SLOŽENIM SKRAĆENICAMA I NAZIVIMA JEDNE VRSTE KOLEKTIVA; KOLEBANJE U VEZI SA ISTOM I NORMATIVNI ASPEKT OVE POJAVE

Predmet rada je kongruencija sa složenim skraćenicama i nazivima određene vrste kolektiva. Ukazaćemo na kolebanja (i razloge tih kolebanja) u kongruenciji u rodu i broju sa pomenutim pravopisno-leksičkim kategorijama i predložiti određena normativna rješenja za tretiranje ove pojave. Prije toga detaljno ćemo razmotriti suštinu pojmova kongruencije i složenih skraćenic. Primjeri su ekscerpirani iz tekstova dnevne štampe.

Ključne riječi: *kongruencija, složene skraćenice, sintaksa, muzičke grupe, političke partije, institucije, normativnost*

U ovom radu pozabavićemo se kongruencijom sa složenim skraćenicama i nazivima jedne vrste kolektiva. Pokušaćemo dati što potpuniji opis datog fenomena mada iz razumljivih razloga ta slika nikad ne može biti definitivno zaokružena, jer kada je npr. riječ o složenim skraćenicama, treba imati u vidu da je to pravopisna kategorija u okviru koje stalno nastaju nove forme, tj. da je u pitanju kategorija u stalnom nastajanju. Fokusiraćemo se na pojavu kolebanja u rodu u kongruenciji sa složenim skraćenicama i na kolebanje u broju u kongruenciji sa nazivima muzičkih grupa i nekim složenim skraćenicama. U zaključku, nakon predstavljenog i prokomentaranog materijala, ponudićemo i neka moguća rješenja u pogledu preskriptivnog regulisanja kongruencije u rodu i broju sa pomenutim pravopisno-gramatičkim kategorijama.

Prije prelaska na deskripciju i eksplanaciju samog materijala, nužno se moramo pozabaviti dvama gramatičko-pravopisnim pojavama koje su u tematskoj podlozi ovog rada – kongruencijom i (složenim) skraćenicama. Kongruencija, koja je uz rekciju „jedan od dva glavna vida sintaksičke akomodacije“ (Piper e alt. 2005: 75) definiše se kao „formalno i/ili semantičko prilagođavanje gramatičkih oblika jednih sintaksičkih jedinica drugima; kao usklađivanje zavisnih sintaksičkih jedinica sa gramatičkim oblicima i/ili značenjem jedinica

koje imaju samostalniji sintaksički status, a ređe uzajamno formalno i/ili semantičko usklađivanje pojedinih delova rečenice“ (Piper et al. 2005: 75). Autori ove gramatike izdvajaju više podtipova kongruencije, između ostalih formalnu i semantičku kongruenciju. „Formalna kongruencija predstavlja prilagođavanje oblika zavisnog sintaksičkog dela obliku glavnog dela imenskog izraza čak i kada se to razilazi sa realnim gramatičkim značenjem glavnog dela“ (Piper et al. 2005: 76). „Semantička kongruencija predstavlja prilagođavanje oblika zavisnog sintaksičkog dela značenju glavnog dela, a ne njegovom gramatičkom obliku“ (Piper et al. 2005: 76). O dvije vrste kongruencije govori i S. Babić. „Sročnost se može upravljati prema gramatičkom obilježju određene riječi ili prema smislu. Ako se upravlja prema gramatičkom obilježju određene riječi, onda je to *sročnost po obliku* ili *gramatička sročnost*. Ako se upravlja prema smislu, tada se naziva *sročnost po smislu* ili *logička sročnost*. Tako su npr. imenice na -ad gramatički ž. r. u jednini, a znače množinu, zbirne su imenice osnovnih riječi. Riječi *Cigančad*, *Turad* ž. su roda u jd., a po značenju su zbirne imenice od *Ciganče*, *Ture*. Prema toj razlici predikat može biti u jednini (sročnost po obliku), npr. *Turad bulji skrstiv ruke* (I. Mažuranić, Smrt Smail-age Čengića), a može se slagati i sa značenjem i biti u množini (sročnost po smislu), npr. *Cigančad su pružala ruke za milostinjom svakom*. (L. Perko-
vić, Novele, 72)“ (Babić 1998: 13). U kongruenciji se zapravo radi o, po terminologiji engleskog jezikoslovca Grevila Korbeta, pojmovima *kontrolora* – okidača kongruencije, i *mete* – lekseme čiji je oblik uslovljen kongruencijom. „Kanonski su kontrolori u hrvatskome jeziku opće i vlastite imenice (...) U sintagmi *dobra majka* kontrolor je imenica *majka* (nominativ, jednina, ženski rod) koja uvjetuje da meta uvrštena uz nju (*dobra*) dobiva iste gramatičke kategorije“ (Pišković 2011: 195). Kontrolori, kaže dalje autorka ove monografije, mogu biti i lične zamjenice, pokazne zamjenice, neodređene zamjenice, zamjenički pridjevi, glavni i redni brojevi, brojeвне imenice, zbirni brojevi, poimenačeni pridjevi i neke manje tipične riječi i konstrukcije, npr. infinitiv i zavisne rečenice (Pišković 2011: 195). „Kanonske su mete u hrvatskome jeziku svaka-
ko pridjevi, opisni i odnosni (*lijep dan*, *zagrebačka cesta*, *stare hlače*, *Markovo dijete*), koji se javljaju češće kao atributi, a rjeđe kao dio predikata, odnosno kao predikatno ime (On je dobar, Ana je marljiva) ili kao predikatni proširak (*Vratio se kući umoran*, *Postajao je sve nervozniji/nervoznijim*)“ (Pišković 2011: 195). Do konflikta između formalne i semantičke kongruencije (u terminologiji autora *Sintakse savremenoga srpskog jezika – prosta rečenica*) ili gramatičke i logičke sročnosti (u terminologiji Stjepana Babića) dolazi kada su u poziciji kontrolora određene vrste imenica i određeni leksički spojevi. „Hibridne imenice tipa *kolega* i ostale skupine imenica kolebljiva roda jedan su od izvora konflikta između sintaktičke i semantičke sročnosti; ostali su izvori vi-

šećlani kontrolori i leksički ograničene konstrukcije poput imeničkih fraza sastavljenih od brojeva dva, oba, obadva, tri i četiri i imenice muškoga roda u dvojini“ (Pišković 2011: 226). Značajan doprinos pomenutog Korbeta proučavanju kongruencije u slovenskim jezicima – pa i u B/CG/H/S jeziku – je njegovo ustanovljenje takozvane hijerarhije kongruencije, upravo u slučajevima kad je u poziciji kontrolora neka imenica ili konstrukcija koja produkuje konflikt između sintaktičke i semantičke kongruencije. „For any controller that permits alternative agreement forms as we move rightwards along the Agreement Hierarchy, the likelihood of semantic agreement will increase monotonically. In absolute terms, if semantic agreement is possible in a given position in the hierarchy it will also be possible in all positions to the right. In relative terms, if alternative agreement forms are available in two positions, the likelihood of semantic agreement will be as great or greater in the position to the right than in that to the left. It is evident that this hierarchy has considerable predictive power, since it rules out a large number of theoretically possible agreement systems“ (Corbett 1983: 10–11). Drugim riječima, u smjeru slijeva nadesno: atribut → predikat → relativna zamjenica → lična zamjenica u poziciji mete „pravilno raste mogućnost semantičke sročnosti, odnosno atributi se s kontrolorom najčešće slažu sintaktički, a lične zamjenice semantički. Ako imenica pokreće dva različita sročnosna obrasca, veća je vjerojatnost da će se semantičko slaganje pojaviti s metom koja je na desnoj strani hijerarhije sročnosti i koja ne pripada istoj klauzi u kojoj je kontrolor“ (Pišković 2011: 227). Kad je u pitanju kongruencija sa skraćenicama, ne može se, naravno, govoriti o kolebanju u rodu metâ zbog kolizije semantičkog i formalnog faktora kod kontrolora. Kolebanje u kongruenciji sa skraćenicama nastaje zbog razloga psihološke prirode, zbog dvostrukosti u perceptivno-kognitivnoj obradi određene složene skraćenice – ili kao takve, dakle kao skraćenice, ili kao punog naziva entiteta koji se sažima u skraćenici. S tim u vezi konflikt između formalne i semantičke kongruencije – kad je kongruencija sa složenim skraćenicama u pitanju – transformiše se u konflikt koji ćemo (uslovno) nazvati konfliktom između formalne kongruencije (kongruencija sa skraćenicama kao takvima) i psihološke kongruencije (kongruencija sa punim nazivom entiteta sublimiranog u složenoj skraćenici, koji se kao takav percipira u svijesti enkodera poruke). Da li se može uspostaviti eventualna hijerarhija kongruencije kad su u poziciji kontrolora složene skraćenice, o tome je teško govoriti jer su složene skraćenice – kako smo naglasili na početku ovog rada – kategorija u stalnom nastajanju, i za tako nešto bilo bi potrebno mnogo šire i iscrpnije istraživanje datog fenomena (koje bi u svakoj varijanti bilo teško sprovesti u punom opsegu). Složene skraćenice (akronimi) su najvažnija kategorija u poziciji kontrolora u vezi sa kojima ćemo govoriti u ovom radu. Veoma detaljan i temeljan

opis ove pravopisne kategorije nalazimo u *Hrvatskom pravopisu*. „Složene kratice (akronimi)“, kažu autori ovog Pravopisa, „nastaju skraćivanjem višechlanih imena (rjeđe višechlanih općih pojmova) na početna slova (rjeđe početne slogove) članova imena: **RH** (Republika Hrvatska), **EU** (Europska Unija), **HNK** (Hrvatsko narodno kazalište), **MH** (Matica hrvatska), **HSU** (Hrvatska stranka umirovljenika), **SAD** (Sjedinjene Američke Države), **PDV** (porez na dodatu vrijednost); načelno se pišu velikim slovima i bez točke; jezično se osamostaljuju, odnosno mogu se sklanjati poput imenica te sudjelovati u tvorbi izvedenica; čitaju se ili prema nazivima slova (npr. **RH** [er-ha], **EU** [e-u], **SAD** [es-a-de]), ili kao osamostaljene leksičke jedinice (ako imaju tri i više slova, od kojih je barem jedno samoglasničko, npr. **MUP** [mup], a ne [em-u-pe], ili kao neskraćeni skup riječi u odgovarajućem gramatičkom obliku (**RH** – Republika Hrvatska)“ (Badurina, Marković, Mićanović 2007: 181). Autori *Hrvatskog pravopisa* detaljno govore i o gramatičkom rodu skraćenica. „Rod složene skraćenice određuje se prema izgovornom obliku kratice. Muškoga su roda: *a*) kratice koje izgovorno završavaju suglasnikom: **FER** [fer], **GONG** [gong], **MUP** [mup], **MORH** [morh], **UN** [u-en], **UNICEF** [unicef]; *b*) kratice koje izgovorno završavaju samoglasnicima **e, i, o, u**: **HNB** [ha-en-be], **KBC** [ka-be-ce], **PDV** [pe-de-ve], **FOI** [foi], **NATO** [nato], **EU** [e-u], **HAZU** [hazu]; *c*) kratice koje izgovorno završavaju naglašenim **a**, a među njima i one na **ha** i **ka** (u pismu na **H, K, HA, KA**): **DNA** [de-en-a], **WTA** [ve-te-a], **MH** [em-ha], **HNK** [ha-en-ka], **NK** [en-ka], **DNK** [de-en-ka], **HDKA** [ha-de-ka-a], **RH** [er-ha] (...) Ženskoga su roda kratice koje izgovorno završavaju nenaglašenim **a**: **CIA** [ci(i)a], **ETA** [eta], **FIFA** [fifa], **HINA** [hina], **IPA** [ipa], **IRA** [ira], **OA** [oa], **POA** [poa], **NASA** [nasa], **UEFA** [uefa]“ (Badurina, Marković, Mićanović 2007: 182). I autori ovog *Pravopisa* zapažaju – doduše na nivou opaske – ono čime ćemo se mi podrobnije baviti u ovom radu – kolebanje u kongruenciji sa rodom skraćenice kao takve i kongruencije sa rodom upravne riječi višechlanog naziva čijim je skraćivanjem složena skraćenica i nastala. „Rod domaćih kratica koje stoje umjesto riječi što završavaju na **a** kadšto se određuje prema (ženskomu) rodu skraćene riječi. Tada se kratica slaže s atributom ženskoga roda (**lijepa naša RH**, **naša MH**, **slavna HAZU**), ali i postaje nesklonjivom (**Vlada RH**, **glavni tajnik MH**, **zgrada HAZU**)“ (Badurina, Marković, Mićanović 2007: 182). Najfrekventnija kategorija složenih skraćenica koju srećemo u dnevnoj štampi su skraćeni nazivi političkih partija. Odmah treba naglasiti da nema gotovo nijedne skraćenice od naziva neke političke partije koja ne pokazuje kolebanje u kongruenciji u rodu. Navodimo opsežan broj primjera kolebanja u kongruenciji sa složenim skraćenicama od naziva različitih političkih partija, i to najprije kolebanja u kongruenciji složene skraćenice sa predikatom: SNP *predao* ustavnom odboru šesnaest amandmana na

tekst nacрта Ustava... (Vijesti, 23. 3. 2007, str. 3), SNP je ovih dana *iznosio* brojne primjedbe... (Vijesti, 1. 2. 2008, str. 2), SNP je uvijek *spreman* na projektnu saradnju... (Vijesti, 27. 9. 2008, str. 2), Takođe, i SNP bi se *mogao* pohvaliti dobrim vezama sa evropskim partijama... (Dan, 15. 7. 2007, str. 3), SNP je *tražio* da samo srpski jezik bude službeni... (Vijesti, 20. 10. 2007, str. 2), Kako se SNP *družio* sa DPS-om i *igrao* bez granica... (Dan, 1. 11. 2007, str. 3), SNP *odgovorio* Lekićem... (Vijesti, 28. 12. 2007, str. 3), SNP je, kako navodi, na sjednici GO *afirmisao* prijedlog i način formiranja nove vlasti u Kotoru... (Pobjeda, 16. 1. 2017, str. 3) / SNP *priredila* knjigu izjava... (Dan, 29. 3. 2007, str. 4), To je rezultat činjenice da je SNP *vratila* dio svojih simpatizera... (Dan, 22. 1. 2007, str. 7), SNP je na lokalnim izborima u Herceg Novom *osvojila* dvanaest odborničkih mandata... (Dan, 7. 4. 2008, str. 2), SNP nije *izabrala* partnere... (Vijesti, 18. 4. 2008, str. 21), ...kada je SNP *predvodila* blok za zajedničku državu...(Dan, 25. 6. 2007, str. 3), Podsjećamo da je SNP nakon referenduma (...) *pozvala* sve opozicione partije... (Dan, 25. 6. 2007, str. 3), Sve što je SNP do sada *činila*... (Dan, 23. 7. 2007, str. 4); ...jer im miriše da bi DPS time *mogao* biti *oslabljen*... (Dan, 23. 5. 2007, str. 4), DPS *strahovao* za novi Ustav... (Vijesti, 13. 6. 2007, str. 2), DPS za svoje potrebe *naručio* posebno tajno istraživanje... (Republika, 18. 6. 2007, str. 4), DPS *spreman* da podrži izmjene zakona o NVO... (Vijesti, 27. 6. 2008, str. 2), ...te da to pokazuje da je DPS *odlučio* da svim silama pobijedi na predsjedničkim izborima... (Vijesti, 2. 2. 2008, str. 3), Treba da budemo zadovoljni jer DPS nikada i nije *imao* ozbiljnu namjeru da politički stabilizuje Crnu Goru... (Dan, 25. 6. 2007, str. 4), DPS *izabrao* novi izvršni odbor... (Vijesti, 20. 7. 2007, str. 2), ...da je DPS *spreman* na izbore... (Vijesti, 5. 10. 2007, str. 3), ...da je DPS još debelo *prekriven* staljinističkim šinjelom... (Vijesti, 10. 11. 2007, str. 3) / DPS je *uzdrmana*... (Vijesti, 10. 4. 2010, str. 3), ...a DPS na nju i sada, kao što je to *činila* i ranije, odgovara svojim radom... (Vijesti, 6. 7. 2007, str. 3), Kao najjača partija u Crnoj Gori, DPS je *spremna* na kompromise... (Dan, 15. 7. 2007, str. 4), DPS *poručila* opoziciji da konačno izađe sa konkretnim zahtjevima oko novog Ustava... (Vijesti, 17. 8. 2007, str. 3); SDP je *uzvratio* optužbama da je Radulović „iznajmljeni trojanski konj“... (Vijesti, 24. 3. 2007, str. 2), SDP je objeručke *prihvatio* plodove deformisanog sistema... (Vijesti, 24. 3. 2007, str. 3), Uбудućе SDP *odgovoran* za razvoj energetike? (Vijesti, 13. 6. 2007, str. 2), SDP je *srušio* Vladu... (Vijesti, 13. 9. 2008, str. 3), SDP nije *osvojio* vlast.... (Jutarnji list, 18. 2. 2008, str. 9), SDP je ranije *saopštio*... (Vijesti, 2. 2. 2008, str. 3), SDP je tokom usaglašavanja *odbio* i predlog DPS-a... (Vijesti, 3. 7. 2007, str. 5), SDP je juče *saopštio* da Radulović nema legitimitet... (Vijesti, 10. 8. 2007, str. 3), SDP je Vijeću za elektroničke medije u nedjelju *uputio* prigovor... (Slobodna Dalmacija, 1. 10. 2007, str. 5), SDP je (...) obe-

ćanje... (Vijesti, 20. 10. 2007, str. 3), On je istakao da SDP ne bi *podržao* re-balans budžeta... (Vijesti, 7. 12. 2007, str. 24) / SDP, iako mala stranka, *imala* je unutrašnjeg demokratskog kapaciteta... (Vijesti, 8. 6. 2007, str. 2), Ističe se da SDP mora biti *ponosna* na doprinosima u promjenama društva... (Vijesti, 22. 6. 2007, str. 2), SDP je *saopštila* da će se zalagati za poštovanje važećeg zakona... (Vijesti, 1. 12. 2007, str. 5), ...da je SDP u prethodna dva dana *imala* intenzivne aktivnosti... (Vijesti, 1. 3. 2008, str. 3), Iz čitave priče oko prodaje Termoelektrane *profitirala* je upravo SDP... (Republika, 18. 6. 2007, str. 4), Vukadinović je uvjeren da „SDP sada sigurno strahuje od toga da istupi *sama*“... (Dan, 23. 7. 2007, str. 4), Do tada je bio veliki ljubitelj vlasti, *navela* je SDP... (Vijesti, 10. 8. 2007, str. 3); NS je tu najviše *zabrinut*... (Vijesti, 13. 9. 2008, str. 3) / ...dok je NS bila *uzdržana*... (Vijesti, 22. 6. 2007, str. 18), ...dok je NS *osvojila* jedno odborničko mjesto... (Dan, 7. 4. 2008, str. 2); ...*saopštio* je LP. (Vijesti, 24. 3. 2007, str. 2), LP *poručio* opoziciji... (Vijesti, 10. 8. 2007, str. 2), Predsjedništvo smatra da LP nije *doveo* do političke krize u Crnoj Gori... (Vijesti, 16. 1. 2016, str. 3) / ...navodeći da to na najbolji mogući način omogućava Zakon o lustraciji, koji je *predložila* LP... (Vijesti, 31. 8. 2007, str. 8); SNS Đeliću *uručio* 100.000 zahtjeva za dvojno državljanstvo... (Dan, 10. 7. 2007, str. 1), ...koji je uložio sigurno ne malu energiju da SNS bude baš *ovakav kakav* njima odgovara... (Vijesti, 10. 8. 2007, str. 2), Dakle, SNS je *okrenuo* leđa svom osnivaču... (Jutarnji list, 15. 2. 2017, str. 20) / SNS je na to *uzvratila* navodima... (Vijesti, 20. 4. 2007, str. 2), ...i jedini mogući nastavak politike koju je *vodila* SNS... (Vijesti, 13. 9. 2008, str. 2), ...da misle kako im je ovu „zavjeru“ međunarodnih razmjera *skuvala* SNS... (Dan, 25. 6. 2007, 4); DSS je u trenutku konstituisanja pokrajinske vlade *tražio* da se u koaliciji ne nađu ni SVM ni LSV... (NIN, 31. 5. 2007, str. 55), DSS *predao* izbornu listu... (Vijesti, 8. 3. 2008, str. 10), Vokabularom iz 1999. DSS je *pokazao*... (Vijesti, 17. 8. 2007, str. 10), DSS bi bio *spreman* da preuzme odgovornost... (Borba, 8. 9. 2007, str. 1), ...a DSS nije *hteo* da pomogne...(Politika, 13. 10. 2007, str. 5), DSS je *protestovao* što je predsjednik tivatskog parlamenta (...) pozvao... (Vijesti, 1. 12. 2007, str. 18) / DSS se kao i uvek *rukovodila* pre svega državnim razlogom... (NIN, 31. 5. 2007, str. 16), DSS (...) nije u kampanji *obećavala*... (Danas, 17. 5. 2008, str. 2), U ovom trenutku jasno je da je DSS *bliža* koaliciji sa SRS-om... (Danas, 3. 5. 2008, str. 3), Ako se vrati na te principe, DSS je *dobrodošla*... (Danas, Vikend, 15. 3. 2008, str. 2), ...ali se DSS nije *vratila* u Vladu... (Večernje novosti, 12. 7. 2007, str. 10), DSS je *nagovijestila* mogućnost da podrži kandidata... (Dan, 25. 1. 2008, str. 4); Oni na kraju uvek mogu da kažu da je DS *nastavio* da se bori za Kosovo... (Danas, 15. 3. 2008, str. 5), DS bi *pristao* na odvojene izbore... (Press, 11. 8. 2007, str. 2), Upitana kako bi DS *odgovorio* u slučaju takve zvanične inicijative... (Borba, 8. 9.

2007, str. 1), DS je *dobio* i mesto prvog čoveka JKP... (Blic, 29. 9, Srbija, str. 5), ...DS je *dobio* najviše... (Politika, 13. 10. 2007, str. 5) / DS nije *došla* do uverenja da je moguće formiranje takve vlade... (Danas, 9. 5. 2007, str. 2), Slobodana je DS *kandidovala* u izbornoj jedinici Futog-Veternik... (Danas, 5. 4. 2008, str. 15), ...*saopštila* je juče DS... (Danas, 9. 2. 2008, str. 1), ...ali je DS i dalje *imala* najviše odbornika u opštinskom parlamentu... (Politika, 13. 10. 2007, str. 5); ...da SPS ne bude *primljen* u Internacionalu... (Vijesti, 27. 6. 2008, str. 2), Ideju o rotaciji poslanika na pola godine prvi je *začeo* SPS... (Večernje novosti, 28. 7. 2007, str. 4), SPS je *dobio* od Vučića ponudu koja se ne odbija... (Danas, 4. 2. 2017, str. 4) / Politika koju je SPS *vodila* u tom vremenu... (Dan, 18. 7. 2007, str. 5); ...najviše glasova (...) *dobio* bi SRS... (Vijesti, 25. 4. 2008) / Na poslednjoj konferenciji za novinare SRS je *prikazala* amaterske video i foto snimke... (Danas, 3. 5. 2008, str. 4), SRS još nije *podnela* zahtev za smenu predsednika Skupštine... (Danas, 8. 3. 2008, str. 3), ...u kojima je *učestvovala* i SRS... (Danas, 2. 8. 2008, str. 5); HGI nije *dobio* obećana funkcionerska mesta u ministarstvima... (Vijesti, 1. 6. 2007, str. 2) / ...na kojima je HGI *nastupila* u koaliciji sa DPS-om i SDP-om... (Vijesti, 1. 6. 2007, str. 2); Može se desiti da bi LDP (...) *privukao* još manje svojih birača... (Danas, Vikend, 15. 3. 2008, str. 2), LDP je bio *neodlučan* u drugom krugu predsedničkih izbora... (Danas, 8. 3. 2008, str. 2), ...on napominje da je LDP *predao* predlog za povećanje budžeta... (Danas, 12. 1. 2008, str. 17) / LDP *ocenila* da je hapšenje haškog optuženika... (TV B92, 22. 7. 2008), ...uprkos tome što je LDP svoj skup *prijavila* na zakoniti način... (Danas, 3. 5. 2008, str. 4). Kolebanje u kongruenciji nalazimo i u vezi sa složenim skraćenicama od ostalih entiteta: DIK *potvrdio* kandidaturu Medojevića... (Vijesti, 1. 3. 2008, str. 2), RIK je na sjednici održanoj u četvrtak večer (...) većinom od četrnaest glasova (...) *odbio* prigovor Miloša Adamovića... (Vijesti, 19. 1. 2008, str. 12), Prigovor je podniet zbog toga što RIK 10. januara nije *izdao* službena ovlašćenja... (Vijesti, 19. 1. 2008, str. 12) / ...rekao je Vijestima da je DIK *preduzela* sve mjere... (Vijesti, 5. 4. 2008, str. 3); ...tvrdi Đukanović i podseća da je EPCG *bio* garant za deset miliona evra... (Politika, 16. 6. 2007, str. 21) / EPCG je *optužila* Agenciju da je stopirala prepodešavanje... (Vijesti, 6. 7. 2007, str. 5), ...ali bi postojao ukoliko bi EPCG *poslovala* po tržišnim principima... (Vijesti, 20. 7. 2007, str. 7); ...a CANU je, čini se, *imao* zadatak da promoviše ideju o crnogorskom jeziku... (NIN, 31. 5. 2007, str. 51) / ...da je inicijativa akademika Vukotića mogla uspeti da se CANU prema ovim sredstvima *odnosi* odgovorno... (Vijesti, 1. 6. 2007, str. 37), ...i pošto je iz njegovog kabineta „Vijestima“ potvrđeno da je CANU *poslala* poziv na razgovor... (Vijesti, Art, 9. 6. 2007, str. 3).

Kolebanje u kongruenciji sa složenim skraćenicama opažamo i u slaganju atributa sa istima: ...pokušaj rehabilitacije *Miloševićevog* SPS-a... (Vijesti, 27. 6. 2008, str. 2), Pod uticajem *vladajućeg* SPS-a, izmišljen je treći krug... (Danas, 5. 4. 2008, str. 15), Gubljenje vremena na iluzijama o sadašnjem jedinstvu samo odgovara *vladajućem* DPS-u... (Vijesti, 10. 8. 2007, str. 2), *Budvanski* DPS će sada morati da okrene ploču... (Vijesti, 16. 1. 2016, str. 9), *Kotorski* SDP odgovorio liberalima za slučaj Lipci... (Vijesti, 16. 8. 2008, str. 9), *Majušni* DSS tada je od moćnog Šešeljevog vojvode napravio pajaca... (Danas Vikend, 26. 1. 2008, str. 1), Prema nezvaničnim informacijama, *podgorički* SDP je održao sastanak... (Dan, 13. 11. 2007, str. 13) / ...saopštila je *hercegovačka* SNP... (Vijesti, 8. 3. 2008, str. 2), Na čelu *lokalne* NS do sada je bio Dejan Ćorović... (Vijesti, 3. 7. 2007, str. 18), navodi se u jučerašnjem saopštenju *hercegovačke* SDP... (Vijesti, 28. 3. 2008, str. 21), *Barska* SNP tvrdi da izvršna vlast želi da preuzme nadležnost parlamenta... (Vijesti, 4. 5. 2007, str. 21), ...navodi se u saopštenju *tivatske* SDP... (Vijesti, 8. 3. 2008, str. 20), Vanrednoj izbornoj skupštini OONS, kao gosti, prisustvovali su predstavnici *hercegovačke* DPS, SNP i DSS... (Vijesti, 3. 7. 2007), ...što su aduti predizbornog programa *vladajuće* HDZ... (Vijesti, 16. 11. 2007, str. 35).

U vezi s određenim složenim skraćenicama notiramo i slaganje predikata sa istima isključivo u muškom rodu premda je upravna riječ njihovog punog naziva ženskog ili srednjeg roda: MANS je *tvrdio*... (Vijesti, 20. 4. 2007, str. 6), MANS je *dobio* izvještaj svih mogućih putovanja... (Vijesti, 22. 6. 2007, str. 2), Iz policije su tvrdili da je MANS *bio obavezan* da prijavi skup... (Vijesti, 3. 7. 2007, str. 9), MANS je juče *dostavio* Ustavnom sudu Crne Gore... (Dan, 18. 7. 2007, str. 11), NVO MANS ga je u svom jednomjesečnom istraživanju o aktivnosti poslanika *ocijenio* nulom... (Vijesti, 26. 7. 2007, str. 3), ...da je MANS donatorima „*prodavao* znanje“... (Vijesti, 4. 8. 2007, str. 6), ...obrazložio je MANS prijavu protiv Medenice... (Vijesti, 24. 8. 2007, str. 2), MANS je 24. septembra dobio od MUP-a informaciju... (Vijesti, 6. 10. 2007, str. 7); MUP *ponudio* zaštitu Nikoliću... (RT B92, 8. 9. 2008), ...*saopštio* je MUP Srbije... (Danas, 9. 2. 2008, str. 1), Takođe imamo i odličnu saradnju sa MUP-om *koji* je od samog početka *uključen* u sve naše projekte... (Vijesti, 14. 9. 2007, str. 40), ...*hrvatski* MUP *raspisao* je juče međunarodnu potjernicu... (Vijesti, 6. 10. 2007, str. 13). Dakle, možemo konstatovati da je u proučavanom korpusu kolebanje u kongruenciji u rodu – kad su akronimi u poziciji kontrolora – osjetno. Sa jedne strane, kako smo naveli, na rod mete utiče formalni faktor, tj. formalni lik složene skraćenicе, a, sa druge, rod upravne riječi sintagmema – punog naziva određenog entiteta. Koliko snažan može biti uticaj određene forme latentno prisutne u (pod)svijesti govornika na uobličenje kongruencije u rodu u konkretnom jezičnom izrazu, najbolje

pokazuje slučaj skraćenice od naziva partije *Pokret za promjene*. Naime, pored (očekivane) kongruencije sa skraćenicom od naziva ove partije u muškom rodu: PzP je priznanje Mesiću *ocijenio* kao kompenzacijski odnos između crnogorske vlasti i Hrvatske... (Pobjeda, 2. 3. 2007, str. 15), Zato PzP nikada do sada nije *davao* povoda niti *učestvovao*... (Vijesti, 4. 5. 2007, str. 2), ... dok je PzP još nedovoljno politički *profilisan*... (Dan, 15. 7. 2007, str. 3) – u proučavanom korpusu veoma često nalazimo i kongruenciju u ženskom rodu: Pokret za promjene uskoro će pokrenuti skupštinsku interpelaciju o stanju u Ministarstvu spoljnih poslova, *najavila* je juče PzP... (Vijesti, 20. 4. 2007, str. 2), On je istakao da će PzP biti *prinudena* da zbog nedostatka kooperativnosti...o svemu obavijesti međunarodne institucije... (Dan, 23. 5. 2007, str. 4), PzP *iznijela* šokantan podatak... (Vijesti, 10. 4. 2010, str. 3), S obzirom na to da je PzP dala kombinaciju naziva mogućeg složenog jezika... (Dan, 10. 7. 2007, str. 4), PzP iznenađena Veljovićevom izjavom... (Vijesti, 28. 9. 2007, str. 6). Premda ni rod upravne riječi punog naziva ove stranke ni formalni lik skraćenice ne nagovještavaju ništa drugo sem kongruencije sa istom u muškom rodu, latentno prisustvo – u (pod)svijesti kreatora poruke – saznanja da je u pitanju stranka, tj. atributiva STRANKA, uslovljava i kongruenciju u ženskom rodu.

Kolizija između kongruencije sa rodnom upravne riječi sintagmema – punog naziva određenog entiteta, sa jedne strane, i kongruencije sa formalnim likom skraćenice, s druge, produkuje nedoumice na normativnom planu. Postavlja se pitanje da li kao normativni vid kongruencije sa složenim skraćenicama prihvatiti samo slaganje u rodu sa formalnim likom akronima ili i slaganje u rodu sa upravnom riječi punog naziva određenog entiteta. Smatramo da se treba opredijeliti za prvu varijantu, prije svega zbog (već pomenute) činjenice da se složene skraćenice uklapaju u deklinacioni obrazac imenica, tj. dobijaju gramatičke nastavke (i sufikse) i imaju imeničku deklinaciju. To konstatuju i autori *Hrvatskog pravopisa* (Badurina, Marković, Mićanović 2007: 183), a obilato potvrđuje i naša građa: Mislim na ulogu SDP-a... (Vijesti, 8. 6. 2007, str. 2), ...smatraju u forumu žena LP-a... (Vijesti, 8. 6. 2007, str. 2), ...u prostorijama pljevaljskog CB-a... (Vijesti, 8. 6. 2007, str. 11), ...dok u SNP-u predlažu... (Vijesti, 20. 7. 2007, str. 2), Mislim (...) da kandidata PzP-a promovise matična stranka... (Vijesti, 20. 7. 2007, str. 2), ...da je LSCG pregovarao jedino sa DPS-om i SDP-om... (Dan, 18. 7. 2007, str. 3), ...mi u CPC-u... (Vijesti, 7. 9. 2007, str. 7), ...našoj redakciji javila se i Kancelarija za odnose s javnošću RTCG-a.. (Vijesti, 6. 2. 2009, str. 40), ...uspostavi kontrolu...nad RTS-om... (Danas, 5. 7. 2008, str. 5), U Programskom vijeću HRT-a... (Jutarnji list, 18. 2. 2008, str. 5), ...kazao je predsjednik BS-a Rafet Husović... (Vijesti, 21. 9. 2007, str. 3), ...koji nijesu ni DPS-ovi, niti SDP-ovi... (Dan, 25. 6.

2007, str. 3) itd. Iz razmatranja o kongruenciji s akronimima možemo izvesti dva zaključka: prvo, složene skraćenice su, u izvjesnom smislu, ambivalentna kategorija – u svijesti kreatora (usmene ili pisane) poruke egzistiraju upravo u toj formi, dakle u formi skraćenice, sa svim konsekvencama na gramatičkom planu koje iz toga proizlaze, ali, sa druge strane, i kao sintagmemi – nazivi punih entiteta koji se skraćuju. Drugi zaključak proističe iz prvog i zalazi u domen psiholingvistike; razmatranje kongruencije sa složenim skraćenicama otkriva – još jednom (ako uzmemo u obzir pojave u jeziku kao što je, npr. analogija) – snažan (nesvjesni) uticaj koji određeni misaoni sadržaj, latentno prisutan u (pod)svijesti, ima na oblikovanje jezičkog izraza i njegove forme.

U ovom radu pozabavićemo se i kolebanjem u kongruenciji u broju s nazivima muzičkih grupa i kolebanjem u kongruenciji u broju sa određenim složenim skraćenicama. Kad su u pitanju muzičke grupe, u proučavanom korpusu – pored kongruencije sa nazivima istih u jednini: Aerosmit *otkazao* ostatak turneje... (Danas, 15. 8. 2009, str. 20), Riblja čorba *ima* preko tri stotine snimljenih kompozicija... (Vijesti, 15. 8. 2009, str. 36), „Speedster“ *snimio*... (Vijesti, 9. 5. 2008, str. 45), „Postmortem“ iz Podgorice *izazvao* je najbolju reakciju publike, zatim je *svirala* „Gomila nesklada“... (Vijesti, 1. 10. 2007, str. 45), Ponovo okupljeni „Take that“ *bilježi* samo uspjehe... (Vijesti, 13. 12. 2008, str. 42), Iron Maiden je ove godine *krenuo* na svjetsku turneju... (Vijesti, 5. 12. 2008, str. 48), Tinejdžerska pop senzacija sa kraja osamdesetih „New Kids on the Block“ i prvi svjetski popularni boy-bend uveliko se *priprema* za povratak na muzičku scenu... (Vijesti, 5. 4. 2008, str. 38) itd. – sa nazivima istih nalazimo i veliki broj primjera kongruencije u množini: Depeche Mode *dolaze* u Beograd u okviru evropske turneje... (Vijesti, 10. 10. 2008, str. 46), „Darkwood Dub“ su u Srbiji *stekli* kulturni status albumima... (Vijesti, 31. 10. 2008, str. 42), „Portishead“ su sa genijalnim „Dummy“ *obznanili* svijetu... (Vijesti, Art, 6. 9. 2008, str. 8), ...a na glavnoj bini ranoranoce *zabavljaju* „The Bellrays“... (Vijesti, 12. 7. 2008, str. 40), Početkom osamdesetih „The Jam“ su *postali* jedan od najvećih britanskih bendova... (Vijesti, 16. 2. 2008, str. 30), Kerber su *pitali* da mi budu predgrupa u Nišu... (Vijesti, 27. 2. 2010, str. 38), U2 su *izveli* četiri pjesme... (Vijesti, 7. 11. 2009, str. 38), „The Hives“ *važe* za bend koji je napravio... (Vijesti, 1. 3. 2008, str. 36) itd. Postoje dva moguća objašnjenja za ovu pojavu: prvo je da se muzičke grupe percipiraju ne kao kompaktni entiteti, nego kao skupovi pojedinačnih individua koje ih čine, što rezultira kongruencijom u množini sa njima. Drugo objašnjenje je da se kod ove pojave ogleda jedan od (brojnih) vidova uticaja engleskog jezika na B/CG/H/S jezik. (Ova objašnjenja se međusobno ne isključuju; moguće je da se u engleskom jeziku pojavila – na gore pomenutoj semantičkoj bazi – kongruencija u množini sa nazivima muzičkih bendova, a onda je to pozajmljeno u B/CG/H/S jeziku).

Kolebanje u kongruenciji u broju nalazimo i sa skraćenicama od naziva zemlje *Sjedinjene Američke Države* i organizacije *Ujedinjene Nacije*. Pored kongruencije u množini npr.: SAD *saopštile* da je politika „strateškog strpljenja“ s Pjongjangom završena... (Danas, 18. 3. 2017, str. 17), ...da SAD *podržavaju* Gruziju... (Danas, 15. 8. 2009, str. 20), SAD *žele* hitno povlačenje... (Vijesti, 16. 8. 2008, str. 13), ...Vladimir Putin je predložio američkom kolegi Džordžu Bušu da SAD za štit *koriste* ruski radar u Azerbejdžanu... (Blic, 5. 7. 2007, str. 7), Na pitanje da li su SAD *spreme* da izmjestite put Kosova... (Vijesti, 20. 7. 2007, str. 14), SAD *znaju* da su... (Politika, 13. 10. 2007, str. 3), ...zbog čega su UN *optužile* Beograd za „provokaciju“... (Vijesti, 29. 12. 2007, str. 12), Ban Ki Mun naglasio je da su UN „*zauzele* strogo neutralan stav“... (Danas, 21. 6. 2008, str. 3), sa skraćenicama za ove entitete nalazimo i kongruenciju u jednini: SAD ne *obara* sjevernokorejsku raketu... (Atlas TV, Forum 60, 30. 3. 2009), Karipske države traže od SAD da *ukine* embargo Kubi... (TV Atlas, 9. 12. 2008), SAD *optužuje* sirijski režim (HRT Teletext, 10. 12. 2016), UN *podsjeca* na važnost njihove zaštite... (RTCG, 22. 3. 2009, Dnevnik 19.30), UN *završava* razmatranje dokumenta o ljudskim pravima u Crnoj Gori... (Vijesti, 5. 12. 2008, str. 11). Ovdje se srećemo sa sličnom pojavom kao kod složenih skraćenicama koje smo maloprije razmatrali – kolizijom između, sa jedne strane, sintagmema – punog naziva entiteta u (pod)svjesti kreatora poruke, tj. množinskog značenja tog sintagmema, i formalnog lika složene skraćenicice, sa druge; dakle, za razliku od maloprije razmatranih složenih skraćenicica, ovdje se kolizija „seli“ na teren nesuglasja između značenja i forme što se manifestuje u kolebanju u kongruenciji u gramatičkoj kategoriji broja sa ovim skraćenicama.

U ovom radu pozabavili smo se jednom, u suštini ipak perifernom pojavom u okviru B/CG/H/S jezika. No, kako smo videli, i takve pojave otkrivaju neke zanimljive zakonitosti u pogledu funkcionisanja jezika i odnosa jezika i mišljenja; stoga su i one vrijedne naučnog interesa. Drugi razlog zbog kojeg se vrijedi baviti i ovakvim problemima je cjelovita spoznaja određenog jezika; ista se ne može dostići (ako ikad uopšte i može) ako se pored centralnih gramatičko-semantičkih tema naučno ne rasvijetli i što više problema koji ne spadaju u domen onih najvažnijih lingvističkih pitanja jednog jezika, ali su svakako prisutni u korpusu i stoga nužno zahtijevaju naučnu pažnju i naučnu obradu.

Spisak skraćenica:

SNP (Socijalistička narodna partija)
DPS (Demokratska partija socijalista)
SDP (Socijaldemokratska partija)
NS (Narodna stranka)
LP (Liberalna partija)
SNS (Srpska narodna stranka; Srpska napredna stranka)
DSS (Demokratska srpska stranka; Demokratska stranka Srbije)
DS (Demokratska stranka)
SPS (Socijalistička partija Srbije)
SRS (Srpska radikalna stranka)
HGI (Hrvatska građanska inicijativa)
LDP (Liberalno-demokratska partija)
DIK (Državna izborna komisija)
RIK (Republička izborna komisija)
EPCG (Elektroprivreda Crne Gore)
CANU (Crnogorska akademija nauka i umjetnosti)
MANS (Mreža za afirmaciju nevladinog sektora)
HDZ (Hrvatska demokratska zajednica)
PzP (Pokret za promjene)
MUP (Ministarstvo unutrašnjih poslova)
RTS (Radio televizija Srbije)
RTCG (Radio televizija Crne Gore)

Izvori:

Vijesti – dnevni list iz Podgorice
Dan – dnevni list iz Podgorice
Pobjeda – dnevni list iz Podgorice
Republika – (bivši) dnevni list iz Podgorice
Danas – dnevni list iz Beograda
Politika – dnevni list iz Beograda
Večernje novosti – dnevni list iz Beograda
Borba – (bivši) dnevni list iz Beograda
Blic – dnevni list iz Beograda
Press – dnevni list iz Beograda
NIN – časopis iz Beograda
Jutarnji list – dnevni list iz Zagreba
Atlas TV – televizija iz Podgorice

TV B92 – televizija iz Beograda

HRT – javni servis Republike Hrvatske

Literatura:

- Babić, Stjepan, *Sročnost u hrvatskome književnome jeziku*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.
- Badurina, Lada; Marković, Ivan; Mićanović, Krešimir, *Hrvatski pravopis*, Matica hrvatska, Zagreb, 2007.
- Corbett, Greville, *Hierarchies, Targets and Controllers Agreement Patterns in Slavic*, Croom Helm, London & Canberra, 1983.
- Piper, Predrag e alt, *Sintaksa savremenoga srpskog jezika – prosta rečenica*, Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska, Beograd, 2005.
- Pišković, Tatjana, *Gramatika roda*, Disput, Zagreb, 2011.

Miomir ABOVIĆ

AGREEMENT WITH ACRONYMS AND COLLECTIVE NOUNS AND THEIR FLUCTUATIONS AND NORMATIVE ASPECT OF THIS PHENOMENON

In this article, the author considers grammatical agreement with acronyms and collective nouns, pointing to fluctuations in gender and number agreement with the above lexical categories and proposing certain normative solutions for dealing with the phenomenon. In addition, the essence of the concepts of agreements and acronyms is discussed, based on the examples from the daily press.

Key words: *agreement, acronyms, syntax, music bands, grammatical category, gender, number*